

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

20e jaargang nr. 34 21 augustus 1967

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs f 6,— per jaar
buitenland f 7,50 per jaar
voor België f 6,50
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

Is het wel zo erg?

Op hoeveel mensen het betrekking heeft weet ik niet maar ik weet wel dat als je tegenwoordig met mensen spreekt, die niet vrij zijn van wat men geestelijk leven noemt en die een bepaalde portie verantwoordelijkheid bezitten, het er bepaald droevig uitziet. Zij doen wel hun werk, werken zelfs veelal erg hard — lezen, schrijven rekenen — maar zij geloven niet meer in wat zij doen. De z.g. geestelijke leiders, van allerlei richtingen praten nog op de oude manier, maar de pit is er uit. Politici van welke kleur ook, hanteren nog de oude leerstellingen en de oude leuzen, zij veroordelen nog grif al degenen, die niet tot hun groepering behoren, maar zij geloven nauwelijks in wat zij beweren. Vele kunstenaars scheppen wel, gehaast en driftig, maar men merkt aan alles dat de gedichten, de romans, de films, de beelden en de muziek zandforten zijn tegen de vloed van het grote NIETS, dat alles overspoelt. De jongeren, tussen hun vreugdeloze reizen door, verzetten zich tegen alles wat gevestigd is, betogen en protesteren, maar dat gebeurt zonder een druppel martelaarsbloed. De protestzanger verdient een aardig centje aan zijn platen en leeft er goed van. De exacte wetenschappen bloeien als nooit tevoren maar zo gauw men het heeft over de doeleinden en de zin, dan zijn de beoefenaren even onzeker als zij die zich met de menselijke wetenschappen bezig houden, aangevreten door de twijfel aan alles als zij zijn. Wie nu nog een optimist is is kinderlijk naief, idealisme is belachelijk, normen behoren bij een voorbijgane tijd en het beoordelen van eigen en ander doen en laten is wild en inkonsekvent want er zijn geen maatstaven. Er stroomt een machtige stroom woorden over de wereld maar daarmee

wordt bitter weinig gezegd. Al wat oud is is verdacht en een toekomstperspektief tekent zich niet af. Tradities zijn ontmaskerd, progressiviteit daverd in het luchtledige en de gehele zaak staat op losse schroeven. Ik meen dat het niet overdreven is om te zeggen, dat wij in een crisis leven, die zo diep insnijdt in de samenleving en in het bestaan van de individuen dat zekerheid, vertrouwdheid en vooral zinvol leven verzonken zijn. Het leven is geen opdracht meer en ook geen avontuur.

De oude idealist Wells, geschokt door de Tweede Wereldoorlog, meende dat de mens aan het einde van zijn mogelijkheden was gekomen en dat het afgelopen was met de homo sapiens. Ja, voor een rationalist, dus iemand die meent, dat de rede tenslotte zal overwinnen in de menselijke samenleving, zoals Wells geloofde, stond de wanhoop voor de deur.

Maar zij, die aan de rede en de redelijkheid een heersende rol op het aardse schouwtoneel willen geven, zijn hopeloos ouderwets want als er één kenmerk is van deze tijd dan is het het ontbreken van de rede. Mensen, groepen, volkeren en blokken leven van en op gevoelens. Je zou geneigd zijn om die afschuwelijke Rousseau gelijk te geven. En u weet het, gevoelens slijten af en hebben een stimulans nodig om de zelfde intensiteit te bereiken en daarom zijn de extreme en de extremistische stromingen zo belangrijk, daarom de kunstmatige oppepmiddelen. De rede zoekt het gemiddelde, het midden, „niets-te-zeer”, het algemene, de gevoelens zoeken het uiterste. Zo gezien is onze tijd door en door romantisch, onze tijd verheugt zich in de narigheid. En onze tijd d.w.z. zij die aan het woord zijn menen dat de wereld zo is, dat hij altijd zo

een radio-uitzending van maandag 21 augustus 1967

geweest is en dat in de tijden waarin men anders dacht er alleen illusies en camouflages waren. Sartre en de zijnen weten het; zo is het leven, walgelijk, eenzaam en absurd en dat levensgevoel spreekt uit de toneelstukken, de films, de muziek van nu.

Misschien komt het door mijn vak, geschiedenis, misschien door mijn aard, ik weet dat natuurlijk zelf niet, dat ik altijd geamuseerd wantrouwen heb ten aanzien van alle mensen, of het nu Jansen is, uit de straat of Schopenhauer die beweren dat het leven zus of zo is. Waarom zouden humanisten in het christelijk geloof in de eerste plaats zien een projectie van eigen angsten, wensen en verlangens op een mysterieus zijn en zouden zij onder de indruk komen van Jansen, die het leven één bende vindt of Schopenhauer of Sartre, die weten hoe het is. Met andere woorden, ik lijd net als degenen, die ik trachtte te schetsen aan de ellende van deze tijd, ik stel mij daar allerm minst boven als een onuitstaanbare schoolmeester maar ik wil er niet aan dat het leven zo is als alle pessimisten menen. Het is ook niet, zoals de optimisten menen maar het is het één en het ander en het zit allemaal in onszelf. Het leven, ook in de zin van het menselijk bestaan op aarde, is niet mooi of lelijk, eenzaam, absurd, zinloos of zinvol. In de ene periode overheerst een bijna alles beheersend gevoel van positief, actief optimisme, zoals in de Renaissance of de 18e eeuw, in andere tijden heersen sombere gevoelens en hangt er een ondergangsstemming, zoals na de volksverhuizing of in de 17e eeuw in Duitsland, toen alles verwoest was.

RADIO-UITZENDINGEN

Hilversum II

elke maandag om 19.40 uur *behalve* op 28 augustus en 11 september.
op die dagen om 22.20 uur.

Hilversum I

elke vrijdag om 22.25 uur.

En met dit alles wilde ik alleen maar zeggen, dat het na korte of lange tijd, wel weer anders zal worden, want de subjectieve gevoelens, het beleven van de tijd is aan snelle schommelingen onderhevig.

Dat wat ik zei zal natuurlijk niemand er toe brengen om de zaak iets rooskleuriger te gaan zien — alsof dat een kwestie van overtuiging zou kunnen zijn — maar het zou een enkeling er toe kunnen brengen om niet alleen maar toestemmend mee te knikken met de aartspessimisten van tegenwoordig. Zo erg als zij het voorstellen is het niet, tenzij natuurlijk die gevoelens zo worden, dat de mensen alles kapot gaan gooien maar mijn rede verzet zich er tegen om dat zo maar aan te nemen.

Dit was geen praatje voor een vakantiemaand, ik weet het, maar het was mijn beurt en ik loop er al zo lang mee rond. Vandaar dat ik u stoort in uw vakantie maar niet iedereen heeft vakantie en tot meedenken uitnodigen is niet gewoon storen.

H. Bongers

Kort kommentaar *Uitzending van 18 augustus.*

VROUWENVERENIGINGEN?

In een interview, dat onlangs werd gevoerd door een Nederlands weekblad met een jonge vrouw, die sinds kort een belangrijke positie inneemt, stelde zij heel resoluut en absoluut, dat haars inziens alle vrouwenverenigingen en -bonden uit de tijd waren. De organisaties, speciaal voor vrouwen, waren in haar ogen niet meer dan fossiele overblijfselen uit een volstrekt afgesloten verleden. Ze moesten snel worden opgedoekt.

Omdat het vraagstuk van de positie van de vrouw me nogal boeit, vond ik dit een interessante uitspraak. En in de afgelopen weken heb

ik zo hier en daar aan vrienden en kennissen gevraagd, wat hun mening was. Zijn vrouwenorganisaties werkelijk uit de tijd? En zo ja, waarom?

De discussie, die vrijwel altijd volgde op m'n vraag, werd niet zozeer door de mannen gevoerd. Die hadden niet zoveel bezwaren... „Als de vrouwen hun aparte clubs nu eenmaal willen hebben, laat „ze dan maar”, lijkt hun redenering te zijn. Maar m'n vrouwelijke kennissen wierpen zich met ware hartstocht op en in het probleem. Een matig tussen-standpunt heb ik van hen nauwelijks te horen gekregen. Of ze vonden de bestaande vrouwenverenigingen volstrekt belachelijk, of ze verdedigden hun organisaties met

Humanistische Correspondentiekering voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 40 ct aan postzegels insluiten.

(adv.)

vuur. (Tussen twee haakjes: de felste veroordelingen werden geuit door die vrouwen, die helemaal geen lid waren van welk vrouwenclubje dan ook...).

Het probleem is bekend, maar het blijft fascinerend. Alle minderheidsgroeperingen, die hun situatie willen verbeteren, spelen met de gedachte aan groepsvorming. Als ze daartoe (kunnen) overgaan, kunnen ze door middel van de groep *mácht* ontplooiën en rechten trachten te verkrijgen. De strijd, die geleverd moet worden, verleent een zeker élan aan de groepsbeweging en ieder behaald succesje levert nieuwe leden en nieuw enthousiasme op.

Er komt echter een tijd, dat de groep tevreden kan zijn: het doel is bereikt. Terstond mindert de vaart. De organisatie stolt tot... ja tot wat? Tot een van de vele gevestigde instituten, die niet meer weg te branden zijn, omdat ze nu eenmaal zo dierbaar zijn geworden voor de wat vermoeide strijders van het eerste uur. De vraag rijst dan of de instelling moet blijven bestaan of verdwijnen.

Behoren nu de vrouwenorganisaties tot dergelijke versteende instellingen? Sommige wel, andere niet.

Is hun doel bereikt? Ten dele wel.

Vormen vrouwen niet meer een minderheidsgroep? Eigenlijk niet. Het zou konsekwent zijn, wanneer iedere vrouwenvereniging in de komende jaren zich serieus ging afvragen, hoe het met het destijds gestelde doel nu staat. Is het doel bereikt? Is het misschien overbodig geworden een dergelijk doel na te streven? Alleen een antwoord op die vraag zal een functionele rechtvaardiging insluiten voor het al dan niet voortbestaan van de betrokken vrouwenvereniging.

Toch zou ik willen pleiten voor een niet al te rigoreus toepassen van hetgeen zojuist is gesteld. Laten we nu ook maar niet al te vlot heenstappen over de „oude dierbaarheden”. Een volstrekt functioneel ingerichte wereld is misschien praktisch, maar tegelijk ook erg saai!

Wat fijn, dat het Humanistisch Verbond nooit een aparte vrouwenorganisatie heeft gekend. Naast alle problemen die we wél hebben, blijft ons dát tenminste bespaard.

M. Rood-de-Boer

LIBERTIJN

Humanistisch Jongerentijdschrift.

Jaarabonnement f 5,75.

Postgiro: 1 382 777.

Administratie: mej. Th. van Beek,
Postjeskade 43, Amsterdam.

ORIËNTATIE

In deze reeks zijn de laatste deeltjes uitgekomen, t.w.

serie I: „Huwelijk en gezin”

5. Gezin en maatschappij

serie II: „De mens en zijn wereld”

5. Relativiteit

De prijs per serie bedraagt f 2,50. U kunt deze bestellen door storting of overschrijving op girorekening no. 30 49 60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht. Op het girostrookje te vermelden: „Oriëntatie I en/of II”.

ONZE KINDEREN

TUSSEN HUMANISME EN CHRISTENDOM

door: A. J. Groenman-Deinum

prijs: f 0,75.

Te bestellen bij het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Postbus 114, Utrecht, of door overschrijving op postrekening 30.49.60.

zwerversliefde

Laten wij zacht zijn voor elkander, kind —
want, o de maatloze verlatenheden,
die over onze moegezworven leden
onder de sterren waaie’ in de oude wind.

O, laten wij maar zacht zijn, en maar niet
het trotse woord van liefde spreken,
want hoeveel harten moesten daarom breken
onder den wind in hulpeloos verdriet.

Wij zijn maar als blaren in den wind
ritselend langs de zoom van oude wouden,
en alles is onzeker, en hoe zouden
wij weten wat alleen de wind weet, kind —

En laten wij omdat wij eenzaam zijn
nu onze hoofden bij elkaar neigen,
en wijl wij same’ in ’t oude waaïen zwijgen
binnen een laatste droom gemeenzaam zijn.

Veel liefde ging verloren in den wind,
en wat de wind wil zullen wij nooit weten;
en daarom — voor we elkander vergeten —
laten wij zacht zijn voor elkander, kind.

A. Roland Holst
uit: „In Ballingschap”

De dood is een zijnsmogelijkheid, die elk bestaan zelf op zich te nemen heeft. Met de dood is het bestaan zichzelf naar zijn meest eigen zijn-kunnen aanstaande. In deze mogelijkheid dat het voor het bestaan om zijn in-de-wereld-zijn zonder meer. Zijn dood is de mogelijkheid van het er-niet-meer-kunnen-zijn. Wanneer het bestaan zichzelf als deze mogelijkheid aanstaande is, is het volstrekt op zijn eigenste zijn-kunnen aangewezen. Aldus voor zichzelf aanstaande zijn in het bestaan alle relaties met ander bestaan gestaakt. Deze eigenste relatieloze mogelijkheid is tegelijk de uiterste. Als zijn-kunnen vermag het bestaan de mogelijkheid van de dood niet in te halen. De dood is de mogelijkheid van de volstrekte bestaansonmogelijkheid. Zo onthult de dood zich als de meest eigene, relatieloze, oninhaalbare mogelijkheid.

Het bestaan sterft de facto zolang het existeert, maar allereerst en allermeeft op de wijze van het vervallen... In het zijn-tot-de-dood verhoudt het bestaan zich tot zichzelf als een bijzonder zijn-kunnen. Het zelf der alledaagsheid evenwel is het Men, dat zich constitueert in de sfeer van het publieke uitleggen. Dit spreekt zich uit in het praten. Dit moet dus onthullen op welke wijze het alledaagse bestaan zich zijn tot-de-dood-zijn uitlegt.

De openbaarheid van het alledaagse met-elkaar „kent” de dood als steeds voorkomende gebeurtenis, als „sterfgeval”. Deze of gene na of verder staande sterft. Onbekenden sterven elke dag, elk uur. „De dood” wordt ontmoet als een bekend in de wereld voorkomend gebeuren. Als zodanig blijft hij in de voor het dagelijks gebeuren kenmerkende onopvallendheid. Het Men heeft zich voor dit gebeuren al van een uitleg vergewist. Het expliciete of meestal bedwongen „vluchtige spreken” erover wil zeggen: tenslotte sterft men eens, maar voorlopig blijft men zelf buiten schot.

De analyse van het „men sterft” onthult onduidelijk de zijnswijze van het alledaagse zijn-tot-in-de-dood. Deze wordt in zulk spreken opgevat als een onbepaald iets, dat vóór alles ergens vandaan moet intreden, maar voorlopig voor hem zelf nog niet actueel en dus nog geen bedreiging is. Het „men sterft” verbreidt de mening, dat de dood als het ware het Men treft. De openbare bestaansverklaring zegt „men sterft”, omdat daarmee ieder ander en ieder zelf zich kan wijsmaken „alleen ik juist niet”. want dit Men is Niemand. Het „sterven” wordt tot een gebeurtenis verlaagd, die weliswaar het bestaan treft maar niemand speciaal toebehoort. Wanneer ergens het praten dubbelzinnigheid eigen is, dan zeer zeker in dergelijk spreken over de dood. Het sterven, dat wezenlijk onvervangbaar het mijne is, wordt in een publiekelijk voorkomend gebeuren uitgelegd, dat het Men overkomt maar niet „mij”. Het kenmerkende spreken gewaagt van de dood als regelmatig voorkomend „geval”. Het geeft hem uit als iets altijd al werkelijks en verhuult tegelijk het mo-

gelijkheidskarakter en de daarmee bijbehorende elementen van relatieloosheid en oninhaalbaarheid.

Het bedekkende uitwijken voor de dood beheerst de alledaagsheid zo hardnekkig, dat in het bij-elkaar-zijn de „naasten” de „stervende” dikwijls nog napraten, dat hij de dood zal ontgaan en weldra weer in de geruststellende alledaagsheid van zijn bezorgde wereld zal terugkeren. Een dergelijke „voorzorg” meent zelfs de „stervende” zodoende te „troosten”. Zij wil hem in het bestaan terug brengen door hem te helpen zijn eigenste, relatieloze zijnsmogelijkheid nog totaal te verhullen. Het Men zorgt zodoende voor een voortdurende geruststelling aangaande de dood.

Reeds het denken aan de dood geldt openlijk als laffe vrees, bestaansonzekerheid en duistere wereldontvluchtingen. Het Men laat de moed tot de angst voor de dood niet opkomen. In de angst voor de dood wordt het bestaan met zichzelf geconfronteerd als overgeleverd aan de oninhaalbare mogelijkheid. Het Men zorgt voor de omkering van deze angst in vrees voor een aanstaand gebeuren. De als vrees dubbelzinnig gemaakte angst wordt bovendien als zwakheid uitgelegd, waaraan een van zichzelf verzekerd bestaan zich niet mag overgeven. Wat overeenkomstig het onuitgesproken devies van het Men past is de onverschillige rust tegenover het feit „dat men sterft”. De cultivering van een dergelijke „superieure onverschilligheid” vervreemdt het bestaan van zijn eigenste, relatieloze zijn-kunnen.

Verleiding, geruststelling en vervreemding kenmerken echter de zijnswijze van het vervallen. Het alledaagse zijn-tot-de-dood, als vervallen, is een voortdurende vlucht voor de dood. Het zijn-tot-het-einde heeft de aard van een omzeilend, oneigelijk begripend en verhullend uitwijken voor de dood. Dat elk eigen bestaan de facto altijd reeds sterft, d.w.z. in zijn Zijn tot-het-einde-is, dit feit verbergt het voor zichzelf door de dood tot alledaags voorkomend sterfgeval bij anderen om te buigen, waardoor ons nog extra duidelijk wordt gemaakt, dat „men-zelf toch nog leeft”. Men zegt: de dood komt zeker, maar voorlopig nog niet. Met dit „maar” ontnemt Men de dood zijn zekerheid. Het voorlopig-nog-niet is niet zo maar een negatieve uitspraak, maar een zelfmisleiding van het Men, waardoor het zich verwijst naar dat wat „vooral nog” toegankelijk en bezorgbaar blijft. De alledaagsheid begeeft zich in de haast van het bezorgen en geeft zich over aan de ketens van het moede, daadloze denken aan de dood. Deze wordt opgeschoven naar een later „eenmaal” en wel met een beroep op het zogenaamde algemene oordeel. Zo bedekt Men het eigenaardige van de zekerheid van de dood, dat hij elk ogenblik mogelijk is. Met de zekerheid van de dood gaat de onbepaaldheid van het moment van zijn intreden samen.

(Uit: Sein und Zeit 1927)

uitzendingen van het humanistisch verbond

maandag 28 augustus 22.20 uur: „W. v. d. Lecq: „Van de langste naar de kortste dag” (Hilv. II)

vrijdag 1 september 22.25 uur: Kort kommentaar (Hilv. II)

maandag 4 september 19.40 uur: J. Bijleveld: „Doe het zelf” (Hilv. I)

vrijdag 8 september 22.25 uur: Kort kommentaar (Hilv. II)